

zrela herta (V)

gojko čelebić

✱

Sleteo sam i ja. Na spratu niže za dlaku nisam lupio glavom u okvir zvončeta do vrata porodice Ignja. Dočekao sam se rukama i nosnice su mi se začepile od vonja naftalina. Ignjove, sve same žene, sigurno bi me najurile kao lopova. Matora je najgora, u posljednje vreme stalno se tužaka da joj se plafon potkožuio od vode iz našeg kupatila, iako to nije tačno.

Otvorih ulazna vrata zgrade i, kad izleteh, pustih za sobom tešku gvozdenu masu koja roknu u dovratak sa strahovitim treskom. Avaj, ja nisam poneo ključ! Kako ću ući kad se vratim, uzalud ću zvoniti, Ana je besna, niko mi neće otvoriti, dreždaću do zore kao pas.

Noć se rudela pod svetiljkama kao sagnjila pomorandža. Od Baskakova ni traga ni glasa.

Idem, pa kud puklo da puklo! Reših, dakle, da zapucam kod Herte. Ako me je ovo od februara dosad držalo u strahu da ne smem preći tih petsto metara, sada je očajavanju i strepnji kraj.

Ne beše nimalo toplo, mada se tog juna nisamo mogli požaliti na vreme. Nešto je smrdelo kao tvor. Jedna automobilska guma. Gorela je ukraj telefonske govornice i dimila se, po svoj prilici zapaljena još predveče. Noćni tramvaj zaustavio se u stanicu. Niti ko uđe niti ko izade. Vrata se brzo zatvoriše i dve svetle pruge va-gaša pisnuše pod gvozdenim točkovima.

Na sreću, vrata ulaza u Maršala Tolbuhina 92 behu samo prikrenuta. Pri svakom koraku sam se hvatao stepenišnog priručja i taj me oslonac malo uzoholi.

Njihova vrata behu napola otvorena. Svetlost je zmiujljala po prljavom linoleumu na stepeništu. Kroza zelenkasto staklo na balkonu nazirala se ulična svetiljka. Herta je, sagnuta, prala rublje i deo butina virio joj je ispod kecelje. Stekao se utisak, da se ugojila, ako taj utisak nije varao. Kukovi široki, kolena, u mesu, rupčasta, zglobovi sami čvor, ne, nema sumnje, pretila je poput kakve matrone. Ili me oči varaju? Nije moguće, pomislih, nije moguće. A onda, u istom trenutku i hiljadu puta hladnokrvnije, jeste, moguće je, rekoh, itekako je moguće. Povešeno rublje iznad njene glave bacalo je odvratnu senku na žuti linoleum.

Nije me opazila. Istrča dete, kćerka, Suzana, koje bi drugo, ali me ni ono ne opazi. Nadoh se u pomisli da je noćas ceo svet, osim mene, slep. Mala joj se obesila oko pojasa i stade da kenjka. Ona je odgurnu nimalo nežno i nastavi svoj posao. Čvor kecelje beše joj nekako zavezan na kukovima u slovo R.

Osvrnuh se oko sebe kao da nešto tražim. Utom se vrata otvoriše i pojavi se čovek koji je oteo moju sreću, koji me je toliko koštao, koji je bio uveren da će na mom jađu podići svoju kulu karijere i sreće: Klaus Dietrich Mann ispuni vrata. Pogleda me.

Devojčica vrisnu, pa se učuta. Izgleda da on nije dobro video, ili nije hteo da veruje svojim očima — izvadi cvikere iz džepa domaćeg ogrtača i uvežbanim pokretom ubaci glavu u metalni okvir. Baš tih dana novine behu pune vesti o senzacionalnoj iskopini na području opštine Groshanchen kod Dresdena. Kapitalno otkriće Dresdenskog arheološkog instituta! Glinene posude stare 7000 godina! ...

Herta je bila najprisrebnija.

»Šta hoćeš?« upita.

»Ništa«, rekoh.

Gledao sam je bez trunke želje za osvetom, ali, sećam se, bio bih dao sve na svetu za deset minuta nasamo s njom na balkonu. Ako sada omeškam, pomislih, ispašće od mene samo uveli kraslavci i Herr Mann će me prignječiti bez po muke.

Protiv svih mojih očekivanja opasnost za preći s druge strane. Herta sevu očima i preseče mi put.

»Kud si krenuo?«

»Nikud nisam krenuo«, rekoh, »šta ti pada na pamet!«

»Pacove!« prosikta ona. »Zavirivao si u moju tašnu, spijunirao si me. Iz vojske si poručio bratu Jakovu da prati svaki moj korak!«

»Ti nisi normalna. Ko ti je zavirivao u tašnu? Kada?«

»Znaš ti dobro kada«, reče ona kezeći mu se u lice.

»Onda«, dodade Herr Mann i stade kraj žene.

»Pa šta i da sam zavirivao! A šta ste vi zavirivali? Onda!«

Ponovo se okrenuh Herti. Lice joj beše zbrčkano, žuto, kecelja gotovo cela natopljena vodom.

»Pismo je bilo usred tvog odvratnog noćnog ljubavnog romana *Meine goldene Welt*, na stranici gde si bila prekinula čitanje. Pošao sam u vojsku s tom ranom na srcu. Još se sećam markice s plavim nemačkim orlom, i pečata se sećam, datuma kada ti je pismo poslato ... Bestidnice!«

Njen muž me pokosi očima.

Neki ljudi misle da Germani nikada nisu imali svoje pagan-bogove, da njihova krv nikada nije bila mrka, poput Dunava na ušću, nego uvek plava, izvorno plava. Da se nikada nisu klanjali divljim idolima. — Jesu, i to vekovima! Ko ne veruje neka se zagleda u oči Klauusa Dietricha Manna.

»Onda, onda«, klimao je Herr Mann glavom koseći me i dalje.

U taj mah se iz vrata povuče odvratna svetlost i izade moj sinčić s debelom knjigom pod miškom. Biblija, sinu mi u svest!

Pege mu behu iskočile čak i na podočnjacima, ali mu uopšte nisu ružno stajale. Bio je visok i lepo razvijen za svoje godine. Glavu sa uredno začešljanom kosom držao je uspravno. Ne beše sumnje da je pretekao vršnjake i telom i duhom. I pored sve bede koja je vladala u njihovoj zajednici — ili se barem meni učinilo da žive u bedi — videlo se da dete ne zanemaruje svoj izgled i zdravlje. Imao je moj nos i moje oči.

Na usnama mi se odnekud nađe reč adeo: ali, na neiskazivo zaprepašćenje, nestade kao vetrod oduvana.

Aleksandar, ako je još uvek nosio to ime, posmatrao me je pogledom koji se reću sažaljenje da izrazi samo s kraja. Pogledom čije bi objašnjenje zahtevalo fusnotu od pola tabaka. Tako mi se učinilo. Njegov pogled je govorio:

»Ti si, oče, poludeo!«

Taj pogled mi nije sišao s uma ni onda, kada sam, osećajući ga na potiljku, krenuo niza stepenice, ni dugo, dugo kasnije. Bat sopstvenih koraka izgledao mi je preteće tuđ. Nisam umeo da dodem sebi. Sve što sam hteo, za čim sam osećao potrebu, bilo je da pohvatam nijanse tog pogleda:

»Ti si, oče, pošandrcao!«

»Vrana ti je popila znaš li šta?«

»Poblesaveo si!«

»Pobudalio si po biblijski!«

Kraj plave cikorijske koja odnekud beše zalutala na đubrištu travnjaka, skvičalo je neko štene. Guma kod govornice smrdela je kao čumurana.

»Skupo si platio vlastitu oholost. S tobom je svršeno kao sa hiljadama drugih koji nisu umeli da budu ljudi ljudima vuci. Pao si pod uticaj junačkih epova i više te niko ne piše na zemlji!«

Osetih stud na koži i pod kožom. Kamion je polivao ulicu i voda, koju je slavina ispod farova puštala u širokom mlazu, pojačavala je taj ogavan čut. Ulica je, poput koplja, bila pobodena u dno žute svetlosti što je tamo kapala iz mutnog, nepoznatog izvora. Obuze me osećaj probušnosti koji izazivaju stvari protegnute u nedogled.

Moj otac je nekada, kad se pijan vraćao sa manevara, pijan po majčinoj verziji, znao da po celu noć uporno usklađuje glasove dva svoja tranzistora, japanca *Trimoe* i italijana *Omego*,

kojem je uvek nešto hvalilo. Našao bi nekako radio-London, a sa malo sreće i Grgu Zlatopera, i sa fanatičnim stpljenjem vrteo istovremeno dugmad (on je govorio: komande) oba tranzistora. Koliko je meni dozvoljeno da znam nikad mu nije pošlo od ruke da sinhronizuje tonove i utopi ih jedan u drugi. Neki je uvek kasnio, valjda 'italijanska trabakula'.

Tako sam se i ja upinjao da dovedem na istu talasnu dužinu pogled mog sina i Baskakovlje glas.

Ti si, oče, izgubio kompas! 'Dragi prijatelju, budi srećan dok ti račun ženskih preljuba ne skoči na trocifren broj!'

'Kurs našeg veka odriče se vas koji još niste isplovili iz epskih fantazija': 'Prodaj me, otuđi me, samo me ne ubij, opevaću te na čerkaskom, megrelskom, osetinskom!'

Nije išlo, jedan je uvek kasnio za delić sekunde. Bask, bludnik, buntar, lažna antena epohe! Il, možda... Čuti, srce, čuti, čuti!

Učini mi se da sam primetio crnca u kožnim pantalonama na drugoj strani ulice. Siguran sam da je bio crnac, a o pantalonama ne mogu da kažem ništa pouzdano. Jedna zvečda je pala na visoki gotski toranj. I kamion konačno postade mrlja u dubini. Nabode se na vrh onoga koplja.

✱

Krvava poezija naše dosade prekida se ubistvom Baskakova. Ironija sudbine! Nebo, po običaju nedokučivo, ovoga puta je otvorilo karte. Ono je dalo predlog da se smakne taj retki, možda polusveti čovek, te egzekucija na zemlji beše tek puka formalnost.

Noć uoči njegove preke, da ne kažem napsne ili napsne smrti, prikazao mi se pored sazevđa oriona jedan gušter; takav kakav beše ulivao je strah. Sećam se i kako je jedna pretila dakska celo veče vrtela repom ispred ulaza, mameći pse. Činilo se da bi se zadovoljila i dolaskom džukele, ali se ni takav nije odzvao i dakska je na kraju otklipsala dalje.

Beže rane od susreta s porodicom još se ne behu zacelile. Noć uoči Baskove smrti, dakle, nas dvoje legosmo i ja se odah snovima. — Kako vozim se tramvajem. Sunce greje jako i toplo. Jedna starica na sedištu ispred mene popravlja rukom pundu oko koje lepršaju vlasi, jer su prozori otvoreni. Vekna sa žutim pletenicama pozrenjena krupnom solju viri iz njene tašne. Gledam kako promiču sive fasade i s radošću zaključujem da se vozam. Mislima mi luta staro ime današnje Grčke, a možda i reč misterio, nisam siguran. Crveni tramvaj ulazi u najprometniju stanicu i piska alarmnog uređaja odvlači pažnju na tu stranu. Grupa devojaka, pa njih petnaestak, navaljuje na troja vrata i podvriskuje što igda može. Svaka od njih umotana je samo u čaršav, premda se čini da one punije telom imaju na bokovima perine. Oko čela o vratu svaka ima venac od svežeg cveća, a prvoj koja mi prilazi, visi upletno lipovo lišće, do u dojke i meni se čini da mi nudi praporce lipova ploda, dok se saginje i gleda me u oči. Ispuniše vagon. Jedna crnka maše zvončetom i ja vidim staricu kako začepiljuje uši i vrti glavom. One su zadihane i nasmejane:

'U ponedeljak imamo maturu! U ponedeljak imamo maturu!' Tako otmene mladi gospodin mora da je dobrog srca — osećam jednu ruku kako me grli oko vrata. U drugoj ruci devojka drži pletenu korpicu dna pokrivenog novčićima. 'U ponedeljak imamo ispit.'

'Kakav ispit?' velim, a druga će na to:

'Čovo, baci paru i ne gnjavi!'

Vadim sitniš (Ana me nikad nije ostavljala bez džeparca) i spuštam onamo...

Probudih se u znoj u izmrcvaren. Ana ne beše u postelji. Nadoh je gde plače u kujni umotanu u spavačicu od tila; narešena po rubu i narukavljaju kao ručni rad spavačica joj je visila niz telo.

»Nema više Baska!«

Oči mi behu pospane a kapci slepljeni.

»Šta je posredi?«

»To«, veli. »Ubili ga.«

»Tako mu i treba, odao se kockarenju sa zlim dusima.«

U duši sam, ipak, mislio drugačije. Šta mi je da mi je naneo, taj čovek je bio napola pas-tuv napola svetac, a to nije malo.

Mislio sam na njega, gladnika i buntara, pastuha koji je u kolibama skakao na paorki-

nje, dok je u bolje kuće nosio cveće, mislio sam na njegov odlazak, na fenomen odlaska uopšte. Nas dvojica smo ljudi posebna soja, nalik avionima koji s jedne svoje strane moraju imati glatku i svetlu površ ako žele da uopšte budu primećeni. Neko ili nešto, dakle, ucenjuje i može postojanje. Ako hoćeš da budeš, bratac, mora te za izvesno vreme ne biti, čujem upozorenje. Ne-biti! Evo me opet na reči kapetana I klase: 'Da bi postao neko i nešto moraš najpre da budeš. . . 'A onda bi izbrojao po redu činove od poručnika do generala (on je govorio: denerala). Davo da ih nosi!

U taj mah mi sinu: pa i Ana je ucenjena! Nisam znao gde da položim ruku, cela je drhtala. »Ne plači.« Rekoh.

Ko je ubio Baskakova? Da li je on uopšte ubijen? Sta je jadnik zgrešio? Razmišljao sam trenutak: ako su rešili da ga kazne kao nekad mene lepo će se provesti, prirediće mu dvostruku smrt. Ali, taj bi se pre ubio nego što bi postao zatvorenik, slugeranja, kako je govorio.

»Kako je sve to strašno, strašno!« zarida Ana. Učinilo se da joj se telo iskivljuje u jednu stranu kao pod težinom nekog kufera, ali sam ja, koji sam znao da je to kufer ugroženosti i krajnjeg ocaja i straha, bio tako drzak da joj čak ni ruku nisam pružio. Na silu mi je pala u zagrljaj.

Moli da joj oprostim? Da je ne otudim? Da je ne prodam?

Moli da je ne ubijem, da joj oprostim život?

Napolju je pljuštalo, vetar je savijao grane i zanosio mrežaste talase kiše u stakla. U našoj se ulici moglo otvoriti Kosovo ili Vaterlo, mogla se probiti linija Maginot a ništa da ne primetimo. Ana je bez prestanka plakala. Koliko vremena je sve to trajalo?

Nagnuh se na prozor. Zora tek što beše opučila. Prugom između ograde i pojasa topla protrača dobrman bakarnih grudi i crne hrtenice kao da se uvija između poslednjih, krupnih kapi. Kakvo zadovoljstvo posmatrati psa koji sledi trag! Beše to krasna i gizdava životinja, kao kad sam ga prvi put video, 8 marta u našem stanu. Dobrmani su inače najlepši, najhrabriji, najverniji psi. U njegovim lakim skokovima bila je očigledena plemenitost rase. Učini mi se da čujem udare šapa po pločniku — varka, nas dvojica bejasmo predaleko.

Obuzeše me najcrnje slutnje i htedoh da ga viknem, da ga vabnem. Dockan. Srljao je pravo u smrt. Iza topole je poletelo laso u širokom luku i nepogrešivo mu se ovilo oko grudi. Omča se nategla i suzila. Oborila ga je na zemlju i dovukla do kontejnera.

Ana je zacvilela: »Ako hoćeš da saznaš kako je voljeni čovek izgubio život dovoljno je da vidiš smrt njegovog. . .«

Šta je život jednog psa! — sevnu mi u svest misao negdašnjeg gospodara dobrmana, gospodina Baskakova, i zažmurih da ne vidim lica iza glomazne naprave.

Vratio sam se u stari kraj i postao neko i nešto, ali nisam bio srećan. — Novi život obeležen brigama i sedinama. — Više od svega želeo sam da pronađem sina. (Došlo mi je, naime, bilo do ušiju da se vratila i Herta sa decom?) mesecima, godinama, lutao sam, i uvek mi se činilo da mi on izmiče par kilometara ili da naš deli jedna jedina noć, tako malo. 'Koliko sinić je ovde bio', govorili su meštani; to u slučajevima kada sam stizao ujutro. 'Ma čuj, evo, baš jutros neko takav je. . . ' — večernje priče. Dok sam se okolo raspitivao moj lični šofer bi klonuo glavom na volan i odremao. Stalno tako. U svom rođenom gradu nekom ludom srećom nagazio sam na dečaka u jednom podrumu, pošto sam primetio da se drži šakama za rešetke. Privukle su me najpre njegove ruke jer su bile neobično lepe. U polutama umalo nisam razbio glavu.

»Šta radiš ovde?« upitao sam tonom učitelja.

»Pevam za svoju dušu *Mlada Jelka voli Janka*, a pevaću i za tvoju ako bog da«, odgovorio je on pomalo šenuto. »Promenio sam ime. Bačo, k'o da sam znao da ćeš naleteti. Do juče sam se zvao Aleksandar, Aleksandar, Aleksandar, Aleksandar!« poskakivao je kao majmunče. »Sada se zovem Novak Ramov!«

Pogledao sam kosimice i jedva mu nazreo profil: »Gde si. . .?«

»Roden?« drsko je preinačio pitanje: »nećeš mi verovati, na uglu dveju ulica.«

Proizvođači metalni zvuk pomoću nekog predmeta gotovo nije ni obratio pažnju kada sam izašao. Kao da mu je bilo svejedno što su me noge jedva iznele.

Narednog dana sam mu doneo mleko. On je obrisao ruke i oči su mu se napunile čudnim sjajem. Imao je plamsav dečiji pogled koji čoveka kakav sam ja, čoveka kakav sam bio, lako ošamuti. Činilo se da proverava moj identitet putem načina na koji sam pružio tetrapak mleka. Delimična karamračina podrma ozledila je moje sećanje na kontejner ispod topola. Hteo sam što pre vani s dečakom. S druge strane, napraviti nepromišljen korak i prerano ga izvesti, računao sam, po njega bi bilo više nego riskantno. Mali podrumorodac je ko zna koliko živeo u svetu prepuštenom slučaju i s njim se mora oprezno. Ne, odnekud sam osećao da ne smem o svemu tome ni reći, iako me je danima mučila usamljenost zlatoustića. Pevao je lepo, ali taj zvuk nije bio u prebliskom srodstvu sa plućima, kad bih ga ostavio i izašao u dvorište, činilo se da glas dopire iz nekih širih sfera; koraćo sam pod utiskom da vijugam između većto zasvodenih loda iako je oko ležao krš automobilskih guma i školjki. Prolazili su meseci i meni se činilo ne samo da ga održavam u životu, već da ga pripremam za nešto teže izvodljivo: za dan kad ću moći da ga izvedem među ostalu decu a da mi ga ko ne otme i strpa u bolnicu u popravilište, gde bi se možda sve naopako svršilo. U prvo vreme dečak je bio upola čaknut upola podivljao. Predstojale su mi, bez sumnje, godine tajnog lečenja i pripitomljavanja. »Dobro si učinio, bačo, inače bi me bolnica dokusurila«, rekao je mnogo meseci kasnije i uverio me da je uznapredovao preko svih očekivanja, čak i telesno, bio je odskočio. Te reči nikad nisam uspeo do kraja da odgonetnem.

»Hajdemo!« — povikao sam jednog dana gotovo uplašeno. Davo da nosi sumnjivce, izmisliću već neku priču o usvojenju.

»Leba ti, ček' da sklopim poljski krevet, to mi je poklon od majke.«

»Ko ti je majka?«

»Kurva«, rekao je kao da rimuje i dao se na posao. Ponudu pomoći ljubomorno je odbio.

Jogunasti petlić, prima me kao drugara, neće da čuje ni za šta drugo. Novak Ramov već je deo mog života. Mada smo malčice naglo upali u svakodnevicu, opet živim kao čovek. Kad se vratim kući nije mi prazno, imam i drugih briga osim poslovnih, gotovo sam prestao da zavidim srećnim porodicama. Čudo, ili je logika slučaja tako htela, tek momčina liči na mene, pljunuti ja. Nisam ni sanjao da će mi se sreća tako osmehnuti. 'Roditeljski sastanak' nekad i roditeljski sastanak danas? Najbolji je plivač među vršnjacima. Nema devojke u razredu koja nije zaljubljena u njega. Inteligencija: natprosečna. Guta klasike. Rve se sa trapavim prevodima Gogolja i svako veče priča novu priču sa starim i, sada slobodno mogu da kažem, lukavim uvodom:

»Nikolaj Vasiljevič je poludeo u svojoj kočiji na povratku u Rusiju. . .«

Polagao sam nade i čak verovao da će postati pesnik sve dok mi to sam nije izbio iz glave.

»Pesniku vek prođe«, rekao je, »u ponižavajućem iznalaženju sredstava za goli život. Tada je čovek spreman na svašta. Ne bio ja u njegovoj koži.«

Dok naivno posmatram njegove kretnje oslobođene preteranosti u naprežanju celog tela odjednom, često dozivam u sećanje Hertu: svakome na svoj način, obojema je priroda bila naklonjena u nečem što bih nazvao zasecanje mog srca, pod uslovom da srce vidimo kao ružu a sećicu kao pčelinje krilo koje probija laticu po laticu ne ostavljajući vidljiva traga. — Bliži se ispit zrelosti.

milena jeftić nićeva kostić